

A LA VORA DE...

Calders (I)

JOSEP M. ESPINÀS

He passat tres dies lluny de Barcelona, i no he deixat de pensar què podia dir de Pere Calders, com podia començar un article

quan tornés a casa. No me n'he sortit. Pensava i sentia massa coses alhora, i el suposat domini de l'ofici no em servia de res. Estimat i admirat Calders. Vet aquí l'únic que tenia clar. Coneixia prou en Calders per saber que m'hauria dit, com em va dir fa anys davant les càmeres de televisió: "Que s'interessin per mi em deixa molt aclaparat", i hauria afegit, compadint-se de mi: "No t'hi amoïnis més, homes, i ara!, tot això no té cap importància."

De sobte he pensat que era millor que parlés ell, que m'agradava, en aquest moment tan trist, recuperar la seva veu i la seva alegria d'explicar-se, a través de la qual havia recordat a TV3 coses tan vives.

"Més de la metitat de la meva infància l'he viscut en una masia. Així que es feia fosc, tota la família i els mossos que hi treballaven es reunien al voltant d'una gran llar de foc i aleshores el passatemp era explicar històries. Generalment eren històries d'aparicions, de fantasmes, de fets extraordinaris, i els nens ens ho escoltàvem amb unes orelles de pam. Quan acabava la reunió al voltant de la llar, anàvem a dormir amb uns llums d'oli, havies de pujar unes escales, hi havia tot d'ombres projectades a la paret, i imagina't que els nens ja estàvem impressionats pel que havíem sentit. A les golfes d'aquesta masia hi havia òlibes que feien nius, i ratolins, i sempre se sentien uns sorolls estranys que convidaven la imaginació a desbordar-se..."

"És possible que el fet de sentir històries que ens atreien m'incités a explicar les meves... Sempre m'ha passat que una cosa que jo veig —o visc, o sento— tinc ganes d'explicar-la als altres."

Penso que potser aquest és el secret de l'estil tan precís de Calders, de la seva visió de la literatura com un instrument suggestiu de comunicació, perquè va descobrir de ben petit que la primera condició de la narrativa —"històries que ens atreien"...— era, en el seu cas, mantenir l'atenció dels altres.

"Mira, Espinàs, sento la necessitat d'explicar històries, i si el conte m'atreu molt és perquè és el gènere literari que em permet més llibertat. Una novel·la, almenys, ve condicionada per l'extensió. No hi ha cap definició que la fixi bé, gairebé diria que una història és una novel·la quan ocupa un nombre determinat de pàgines. El conte, no. Quan has explicat el que vols explicar, pot ser que tingui quatre ratlles o quinze folis. I es nota immediatament si sobrepasses el que vols explicar, per farcir-ho, o no hi arribes."

Ara penso que, tot i la seva vida llarga i tan rica d'experiències, no seria adequat dir que l'existència de Calders ha estat novel·lesca. Calders ha viscut cada fase de la seva vida com un conte. Amb la intensitat i la concentració d'un conte. I immediatament m'ha viscut un altre, igualment precís, sense farciments erronis per allargar-lo. Si era tan fàcil tractar-te i estimar-te, Pere Calders, és perquè viure la vida com un seguit de contes és, com escriure'n, exigir-se una dosi de modèstia. I així has pogut arribar a la mort, a la veritat oculta, amb la mirada clara i el somriure tranquil de qui coneix la mida justa de les coses.

Josep M. Espinàs

A LA VORA DE...

Calders (2)

JOSEP M. ESPINÀS

Entre tantes coses com he d'agrair a Pere Calders hi ha que accedís a la reproducció en un llibre d'una selecció dels dibuixos que havia publicat

a *L'Esquella de la Torratxa* durant la guerra. Juntament amb els dibuixos de Tísner. Perquè l'alta categoria de l'escriptor Calders havia fet oblidar, des de feia més de cinquanta anys, la seva condició de dibuixant esplèndid i original, no tan sols per la intenció satírica sinó per la qualitat formal. Val a dir que ell mateix havia volgut esborrar la memòria pública d'aquell *Kalders*, tot i que era un pseudònim ben poc encoberidor.

Parlo del Kalders dibuixant perquè veig una estreta relació entre la seva aptitud gràfica i la seva aptitud literària. Ahir feia referència a la conversa que vam mantenir fa temps a TV3, i m'explicava que quan es presentà voluntari per anar al front "l'oficial de reclutament ja va veure de seguida que, pel meu aspecte, jo no podia servir ni per a antitanquista ni per a assaltant de trinxeres, i em va mirar una mica així, però quan li vaig dir el meu ofici" —l'ofici amb què Calders es presentava era el de dibuixant— li van dir que "això sí, perquè necessitem cartògrafs". Calders tenia coneixements de topografia i "els primers temps em van destinar a una escola de guerra on preparaven oficials, perquè els expliqués una mica com era un mapa, com es llegia un mapa". Després passà a una divisió com a cartògraf militar, "que és dir molt, perquè és tota una tècnica de la qual no en sabíem gairebé res, de manera que el que jo feia, quan rebíem instruccions del cos d'exèrcit sobre un mapa, era explicar als oficials: «No, no, mireu, això és un torrent, això és una muntanya, aquí hi ha un camí pel qual només poden passar uns determinats vehicles...»".

Si deia, ahir, que els contes que Calders sentia explicar de petit, a la vora del foc de la masia familiar, devien influir en la seva visió de la literatura —les històries han d'aconseguir que la gent n'estigui pendent—, l'examen dels mapes també deu portar a exercitar la capacitat d'identificar les coses amb precisió, i penso en molts contes de Calders com en uns impecables treballs de cartografia narrativa, en la qual hi ha les lògiques i necessàries corbes de nivell, els ponts per passar d'un punt a l'altre, el riu que avança hàbilment per un congost profund, la cota que cal conquerir al final del conte.

"Això és un torrent, això és una muntanya", explicava Calders als oficials. En un mapa, ni una muntanya ni un torrent semblen un torrent i una muntanya, només són ratlles. Qui sap si Calders, ensenyant a "llegir" mapes, no va començar a descobrir que una cosa pot amagar-ne una altra? Tinc la impressió que Calders es va anar movent pel mapa de la vida amb la passió de trobar-hi els senyals que li confirmessin que res no és el que sembla, i que la realitat és molt més rica que els signes convencionals.

No sé si aquestes consideracions que hem anotat, ahir i avui, sobre l'escriptor Pere Calders tenen algun sentit. Per a mi, la seva justificació és clara. Sé que m'he posat a pensar sobre la literatura de Calders per distreure'm una mica de pensar en la desaparició d'aquest home; perquè encara que diguin que els llibres queden, perdonin l'enrabiada confessió: res no compensa que els amics se'n vagin.

Josep M. Espinàs